

УДК 378.9:34:811.111:378.091.313
DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-1.17

В. В. Хребтова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Запорізького національного університету

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЛІКУЛЬТУРНІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті проаналізовано наукові погляди на проблему полікультурної освіти студентів, розкрито сутність інтерактивних технологій; показано необхідність використання інтерактивних технологій навчання іноземних мов та переваги їх застосування у процесі полікультурного виховання студентів юридичного профілю. Спрямованість навчально-виховного процесу потребує впровадження сучасних інноваційних підходів.

Відзначено, що вищі навчальні заклади готують фахівців різних галузей юриспруденції, але зазвичай не приділяють належної уваги розвитку іноземних комунікативних здібностей майбутніх юристів. Проте сучасні умови розвитку суспільства висувають нові вимоги до молодого фахівця-правника. Важливою сферою його майбутньої професійної діяльності стає міжнародне право, коло суб'єктів якого значно збільшилося.

Виявлено, що перед вищими навчальними закладами юридичного профілю постає завдання не лише якісної підготовки майбутніх юристів до виконання професійних обов'язків, а й їх духовного та морального розвитку. Урахування полікультурності має стати важливим завданням підготовки майбутніх юристів. Міжнародні відносини, їхній стан і тенденції глибоко впливають на міжнародне право. Серед об'єктів правового регулювання сучасного міжнародного права все більшого значення набувають загальнолюдські, або глобальні, проблеми. Знання міжнародних мов, здатність до міжкультурної комунікації та гнучкість в ухваленні альтернативних рішень є важливими чинниками в цьому процесі.

У статті зроблено акцент на важливій ролі іноземних мов як засобу формування полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей. Встановлено, що використання інтерактивних технологій навчання іноземних мов є одним із перспективних напрямів дослідження в сучасній методичці викладання іноземних мов. Аналіз навчального процесу та численних досліджень показав, що забезпечення інноваційних перетворень у сучасній освіті можливе завдяки впровадженню інтерактивних технологій навчання іноземних мов у полікультурну освіту майбутніх фахівців права.

Ключові слова: інтерактивні технології, іноземні мови, формування полікультурної особистості, навчання іноземних мов, студенти юридичного профілю.

Постановка проблеми. Зближення країн та народів, посилення їх взаємодії є важливою закономірністю розвитку сучасного суспільства. Сучасна людина має бути готовою до життя в умовах багатонаціонального полікультурного середовища, до міжкультурної комунікації і співпраці з людьми різних національностей, рас, віросповідань.

Сучасні напрями розвитку вищої освіти, кардинальні зміни у змісті навчальних програм і методах навчання, зумовлені модернізацією вітчизняної освіти й перетворенням у всіх сферах держави, потребують нових підходів до вдосконалення професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Особливо це актуально для вищих навчальних закладів юридичного профілю, де постає завдання не лише якісної підготовки майбутніх юристів до виконання професійних обов'язків, а й їх особистісно-духовного розвитку, центром якого є високий рівень загальної культури, толерантність, менталітет співробітництва, ціннісний плюралізм, культурний релятивізм, готовність

реагувати на зміни, гнучкість в ухваленні альтернативних рішень і здатність до міжкультурної комунікації іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом зростає зацікавленість науковців і вчителів-практиків інтерактивними технологіями, зокрема їхніми можливостями для розвитку творчого потенціалу, активізації мислення. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що інтерактивні технології розглядаються в контексті особистісно орієнтованих технологій. Їхні ознаки можна знайти в технології кооперативного навчання, діалогічного навчання, ігрових технологіях, технології організації групової навчальної діяльності. Цьому питанню присвячені дослідження К. Баханова, О. Глотова, К. Нор, О. Пехоти, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. П'ятакової, Г. Цукерман, О. Ярошенко й ін. Як специфічна категорія інтерактивні технології розглядаються М. Кларінім, В. Гузеєвим, О. Пометун та ін.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення переваг застосування інтерактивних

методів навчання іноземних мов у процесі полікультурного виховання майбутніх правників.

Виклад основного матеріалу. У трактуванні поняття «інтерактивні технології» різними авторами можна помітити деякі розбіжності. Наприклад, О. Пометун і Л. Пироженко розглядають інтерактивні технології як окрему групу технологій та протиставляють їх активним технологіям завдяки принципу багатосторонньої комунікації [5, с. 8]. Білоруські науковці В. Симоненко та Н. Фомін включають інтерактивні технології до складу активних технологій навчання разом із технологіями проблемного навчання, технологіями навчального співробітництва, ігровими та комп'ютерними технологіями [6, с. 83]. Російський дидакт В. Гузєєв бере за основу класифікації характер інформаційної взаємодії та визначає три навчальних режими: інтраактивний – коли інформаційні потоки проходять усередині самого учня (самостійна робота), екстраактивний – коли інформаційні потоки циркулюють поза об'єктом навчання або спрямовані на нього (лекція), та інтерактивні – коли інформаційні потоки є двосторонніми (діалог) [1, с. 48].

Варто наголосити на тому, що у процесі професійної підготовки майбутніх конкурентоспроможних юристів необхідно враховувати рекомендації Ради Європи, в яких чітко окреслено завдання формування плюралінгвальної та полікультурної компетенції студентів [7]. Володіння іноземними мовами надає фахівцям з юриспруденції значних переваг у здійсненні професійної діяльності; певний рівень міжкультурної комунікації дозволяє зробити юридичний аналіз міжнародних ринків, здійснити юридичне дослідження, вести ділові переговори без участі перекладача, ухвалювати оптимальні рішення у професійній сфері, ураховуючи різні аспекти співробітництва із закордонними партнерами тощо. Практика міжкультурної комунікації в юридичній сфері довела, що сучасному фахівцю необхідно не тільки досконало володіти мовою ділового партнера, але й знати культурні особливості його країни, менталітет і традиції носіїв іншої культури. Незнання цих складників унеможливило повноцінне спілкування, а іноді зводить нанівець усі зусилля людей, які виходять на міжнародний рівень юридичного співробітництва.

Запропонована орієнтація на насичення змісту навчально-виховного процесу студентів юридичних спеціальностей полікультурними цінностями стимулювала виникнення й розроблення цілої групи інтерактивних методів, застосування яких у навчальному процесі вищої школи дає змогу підвищити рівень полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей.

Розглянемо детальніше методи стимуляції, дебатів, аналізу джерел, інтерактивного моделювання.

Метод стимуляції ставить за мету штучне створення конкретної ситуації міжкультурного спілкування та прогнозування можливих варіантів і результатів, виходячи з різних поглядів і аспектів. Чимало стратегій та методів навчання сприяють втіленню та реалізації цих принципів на практиці, серед них такі, як: дебати, рольові ігри, дискусії, методи, що ґрунтуються на досвіді.

Якість оволодіння студентами іншомовною діяльністю значною мірою зумовлена впливом окремих психологічних процесів. На сучасному етапі розвитку методики вчені вважають необхідним усвідомлене оволодіння іношомовними навичками й уміннями з опорою на мисленнєві процеси аналізу та синтезу. Набуті таким шляхом навички й уміння є більш гнучкими та сталими. Мислення студентів характеризується різними особливостями, як-от самостійність, глибина розуміння, швидкість. Мислення функціонує в єдності з мовленням. Наявність індивідуальних відмінностей мислення потребує застосування різних прийомів навчання.

Оволодіння студентами іншомовною діяльністю значною мірою зумовлено і мотивацією, яка викликає і стимулює цілеспрямовану активність для досягнення мети. Психологи називають мотивацію «запуском механізмом» діяльності, зокрема й мовленнєвої.

Через різноманітні труднощі на шляху до досягнення мети мотивація у студентів може знижуватися, зникає активність, погіршується успішність. Мотивація належить до суб'єктивних якостей студента, вона визначається його особистими спонуканнями, пристрастями і потребами. Тому викладач може вплинути на неї лише опосередковано, створюючи умови, на основі яких виникає особиста зацікавленість у роботі.

Щоби реалізувати взаємодію та співпрацю викладача зі студентом, а також розвиток інтересу студента до вивчення мови, важливо продумувати стимули для мовлення, заохочувати студентів до активних мовленнєвих дій у певній ситуації. За наявності у студентів цікавості до мови вивчена мова не забувається, навіть якщо не буде використовуватись протягом тривалого часу.

Метод дебатів також приносить позитивний результат у навчанні студентів юридичних спеціальностей. Він не лише передає знання, а й формує вміння та навички спілкування. Застосовується даний метод так: порушується проблема, наприклад, «Чи готові сьогодні студенти юридичних спеціальностей до запровадження полікультурної освіти?». Відповіді готують учасники дебатів заздалегідь: один учасник має обґрунтувати відповідь «так», другий – «ні» (навіть якщо вони суперечать їхній думці). Одна зі сторін під час дебатів може переконати іншу. Цього може і не статися, тоді шукають компроміс. Цей метод важливий

тим, що дає можливість відчувати себе в ролі опонента, сприяє культурі спілкування, спонукає до пошуку інформації та до аргументованої відповіді.

Існує помилкова думка, що для успішного спілкування із представниками інших культур треба цілком перейняти манеру співбесідника-іноземця. Так, формального успіху можна досягнути, але справжнє продуктивне спілкування може будуватися тільки на взаємному збагаченні. Тому що вивчення будь-якої іноземної мови ставить саме таку мету – зрозуміти, прийняти та полюбити іншу культуру, збагатитися нею, не втративши водночас ні власного обличчя, ні своїх національних рис.

Метод аналізу джерел застосовують під час розгляду тем, пов'язаних із полікультурністю. На цих заняттях студенти аналізують: нормативні документи міжнародного характеру; статті із преси, інформацію радіо й телебачення, статистичні дані з автентичних іншомовних джерел; історичні матеріали інших країн мовою оригіналу.

Цей метод є найлегшим, бо аналізується вже готове джерело. Але під час такого аналізу студент, майбутній фахівець у сфері юриспруденції, має не лише читати та розуміти складні міжнародні юридичні тексти, а й уміти самостійно шукати інформацію, необхідну для вирішення тієї чи іншої складної полікультурної проблеми.

На занятті з іноземної мови можна аналізувати статті з Декларації про права людини, міжнародні договори, міжнародні конвенції, міжнародні доктрини й інші документи.

Під час аналізу статей із преси мовою оригіналу у студентів юридичних спеціальностей розвиваються навички пошуку та відбору полікультурної інформації, уміння критично її аналізувати й оцінювати достовірність. Наприклад, статті, які говорять про толерантність або нетолерантність, інші джерела, близькі до теми.

Метод інтерактивного моделювання орієнтований на свідоме відтворення різних індивідуальних і групових ситуацій міжкультурного спілкування. Зважаючи на це, під час організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі необхідно створювати умови, у яких на заняттях з іноземної мови може здійснюватися міжкультурне спілкування, тобто йдеться про його моделювання – створення в аудиторії навчальних комунікативних ситуацій, які визначають умови та цілі спілкування. Спрощений світ інтерактивних моделей дає змогу учасникам краще, ніж у реальній дійсності, вивчити способи й види стосунків у міжкультурних контактах.

Визначимо, що навчальні комунікативні ситуації, які створюються з метою організації іншомовного спілкування, можуть бути стандартними: вони готують студентів до життя, тобто до вживання іноземної мови у стандартних умовах для задоволення своїх життєвих потреб під час перебування

у країні, мова якої вивчається. Нестандартні навчальні комунікативні ситуації створюються для того, щоби перенести студентів у непередбачувані ситуації, у яких доводиться здійснювати непередбачені мовленнєві дії, вирішуючи проблеми із представниками іншої культури.

Зазвичай навчальні проблемні комунікативні ситуації створюються на основі вербального, вербально-зображального або зображального матеріалу. Якщо вдається до аналізу вербального матеріалу, то для визначення предмета обговорення використовують окремі факти, невеликі висловлювання, текст, фільм, окремі питання, тобто актуальна інформація проблемного характеру, яка здатна викликати до себе суперечливе ставлення.

Робота з автентичним матеріалом, що має велике значення для навчання іноземної мови, актуальна сьогодні, оскільки його використання деякою мірою дозволяє наблизити процес навчання іншомовного спілкування в межах вищого навчального закладу до умов природного перебігу спілкування в реальній дійсності.

У професійній підготовці студентів юридичних спеціальностей дуже часто використовується ситуативне навчання, що належить до особистісно орієнтованих освітніх технологій, оскільки передбачає інтерактивні взаємодії між студентами. Такий підхід перетворює їх на активних учасників навчального процесу. Під час такого аудиторного заняття з іноземної мови студенти, попередньо вивчивши інформаційний пакет навчального матеріалу («кейс»), ведуть колективний пошук нових полікультурних ідей, а також визначають оптимальні шляхи, механізми і технології їх реалізації.

Застосування ситуативного навчання особливо цінне під час вивчення тих розділів навчальних правових дисциплін міжнародного характеру, які потребують порівняльного аналізу, де бракує однозначної відповіді на поставлені запитання, а існують лише наукові підходи, пропозиції та думки, отже, передбачають ухвалення рішення.

У разі використання технологій ситуативного навчання основний акцент робиться не на оволодінні готовими полікультурними знаннями, а на самостійному та творчому набутті навичок у процесі міжкультурної взаємодії в межах дидактичних систем «викладач – студент», «студент – студент». Такий підхід також дозволяє активізувати партнерські та кооперативні стосунки у процесі засвоєння полікультурних знань.

Цікавим є виховний досвід, який поширюється останніми роками, – це організація партнерського обміну групою студентів із різних країн протягом канікул, облаштування літніх таборів толерантності, створення студентських клубів миру, проведення миротворчих акцій, тижнів злагоди та різноманіття культур. Прикладами формування та

розвитку полікультурної вихованості є: тематичні вечори, заочні подорожі країнами світу, конкурси («Поліглот», конкурс знавців іноземних мов), зустрічі із цікавими людьми – представниками іншомовних країн, здійснення пошукової роботи, стимулювання особистих контактів із представниками інших культур, участь у міжнародних фестивалях, молодіжних конференціях, відвідування виставок, музеїв, проведення екскурсій для іноземних гостей, відвідування та подорожі країнами світу, листування із представниками інших країн.

Зараз досить поширені проекти, складені за допомогою комп'ютерних технологій. Вони спонукають до самостійного пошуку інформації, до вироблення навичок роботи на комп'ютері з певними програмами, до аналізу та відбору матеріалу, до вміння його розмістити в межах публікації, веб-сторінки, блогів, до цікавої його презентації. Мультимедія сприяє створенню і використанню блогів (віртуальних щоденників), які не тільки можуть бути розвагою, а й дають чудову можливість реалізувати масу педагогічних проєктів у співпраці, сформувати у студентів юридичних спеціальностей одну з найважливіших полікультурних компетенцій – уміння спілкуватися у віртуальному іншомовному просторі. Сьогодні блоги допомагають студентам юридичних спеціальностей під час занять з іноземної мови спілкуватися із зовнішнім світом поза стінами аудиторії, створити віртуальний простір полікультурного інтелектуального обміну. Використовувати даний метод варто під час розгляду будь-якої проблеми, що стосується полікультурності.

Отже, ми описали інтерактивні технології навчання іноземних мов, які можна застосовувати під час вивчення тем із полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей. Усі ці методи нададуть можливість студентам працювати індивідуально, у парах, у групах із кількох осіб, а також створювати проекти, які представляються перед аудиторією.

Виходячи з вищезазначеного, на практиці необхідно використовувати інтерактивні форми загалом або елементи, які більш доцільні для аудиторії. Саме інтерактивні методи дають змогу створювати освітнє середовище, у якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це дозволяє студентам юридичних спеціальностей формувати міжособистісні комунікації, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості. Навчально-виховний процес організовується так, що студенти шукають зв'язок між новими та вже здобутими знаннями; ухвалюють альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних способів; навчаються співробітництву та взаємодії.

Зауважимо, що нетрадиційні методи стимулюють студентів до проявлення мовної активності, у цьому їхня привабливість та пріоритетна значущість.

Цього можна досягти на всіх видах занять за допомогою різних методичних прийомів [2; 3], серед яких, на нашу думку, доцільно виокремити як головні такі:

- підбір привабливого змісту, узагальнень, прикладів, рекомендацій;

- розмаїтість і комбінування характеру навчального матеріалу (не тільки теоретичних положень, але і прикладів їх практичного застосування, що особливо важливо під час вивчення іноземної мови);

- розмаїтість і комбінування методів на кожному занятті;

- багатство використовуваних мовних і немовних прийомів;

- стиль викладу «під конспектування». Конспектування на заняттях нормативно не обов'язкове, але коли студент хоче мати гарний конспект і веде його, він обов'язково буде уважний на занятті. Варто заохочувати до конспектування основних граматичних правил тощо. За вдалого викладу матеріалу викладачем самі студенти переконуються, наскільки гарний і корисний короткий, змістовний і чітко структурований конспект. Це стимулюватиме увагу на наступних заняттях;

- вибір форм організації і методів проведення заняття, що стимулюють увагу, зокрема застосування різних видів технічних засобів, які «використовуються у вищій школі для інтенсифікації і підвищення ефективності навчання студентів, дозволяють повніше і глибше реалізувати дидактичні принципи вищої школи. Ефективність їх використання залежить не лише від їхньої технічної досконалості, а й значною мірою від методики застосування і від змісту навчального матеріалу» [4, с. 14].

Висновки і пропозиції. Отже, під час упровадження інтерактивних технологій навчання іноземних мов викладачу необхідно застосовувати індивідуальний підхід до студентів як до особистостей, знайти ті внутрішні мотиви, що стимулюють їх вивчати іноземну мову. Вирішення цього питання важливо враховувати в організації як різних видів навчальних занять в аудиторії, так і самостійної позааудиторної роботи, що сприятиме посиленню взаємозв'язку між ними. Полікультурне виховання майбутніх фахівців юридичної галузі має бути цілісною педагогічною системою з інноваційними технологіями, спрямованими на формування полікультурної вихованості майбутнього фахівця з юриспруденції та його прагнення до безперервного професійного самовдосконалення впродовж усього життя.

Список використаної літератури:

1. Гузеев В. Методы и организационные формы обучения. Москва : Народное образование, 2001. 128 с.
2. Болгаріна В., Лощенова І. Культура і полікультурна освіта. *Шлях освіти*. 2002. № 2. С. 3–6.
3. Болотов В., Костиклова М. Педагогическое образование – страницы реформирования. Волгоград : Академия, 1998. 115 с.
4. Бондаревская Е. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования. *Педагогика*. 1997. № 4. С. 11–17.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А. С. К., 2004. 192 с.
6. Симоненко В., Фомин Н. Современные педагогические технологии : учебное пособие. Брянск : Издательство БГПУ, 2001. 395 с.
7. Common European Framework of Reference for Languages : Learning, teaching, assessment. Council of Cultural Cooperation Education Committee. Modern Languages Division, Strasbourg. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p.

Khrebtova V. Introduction of interactive technologies of teaching foreign languages in multicultural education of law students

The article analyses the scientific views on the problem of multicultural education of law students, reveals the essence of interactive technologies; the need to use interactive technologies of teaching foreign languages and the advantages of using them in the process of multicultural education of law students have been outlined. The orientation of the educational process requires the introduction of modern innovative approaches.

Higher educational institutions train specialists in various branches of law, but they usually don't pay enough attention to the development of foreign language communication skills of future lawyers. However, modern conditions of our society put forward new requirements for young professional lawyers. The international law has become an important area of his prospective professional activity.

At that point, the goal of universities of different profile is not only the quality of training future specialists to perform their professional duties but especially their personal and spiritual development, the center of which is the high level of general culture, tolerance, cooperation mentality, value pluralism, cultural relativism and the ability to intercultural communication.

The consideration of the multiculturalism has become an important task of preparing of future lawyers. International relations, their state and tendencies profoundly affect the international law. Among the objects of legal regulation of modern international law universal or global problems become increasingly important. The knowledge of international languages and the ability to communicate are significant factors in this process. Accent on the important role of foreign languages as means of formation of the multicultural education of law students is made in the article. To provide innovative transformations in modern education is possible due to the introduction of interactive technologies of teaching foreign languages in multicultural education of law students.

Key words: *interactive technologies, foreign languages, formation of multicultural identity, teaching foreign languages, law students.*